

OBSAH

Úvod	13
Výtah z ČSN 01 1300 Zákonné měrové jednotky	14
Porovnání elektrických veličin jednotlivých polí	15
1. Přehled fyzikálních základů elektrotechniky	17
1.1 Stejnoseměrný proud	17
1.1.1 Zdroje elektrické energie	17
1.1.2 Elektrický náboj (množství) a proud	18
1.1.3 Elektrické napětí	20
1.1.4 Elektrická práce a elektrický výkon	21
1.1.5 Elektrický odpor vodičů	22
1.1.6 Ohmův zákon a některé příklady jeho použití	25
1.1.7 Zákon Lencův—Joulův	29
1.1.8 Řazení odporů v obvodech	31
1.1.9 Druhý Kirchhoffův zákon	35
1.2 Elektrické poměry na kondenzátoru	38
1.2.1 Elektrostatické pole kondenzátoru	38
1.2.2 Základní pojmy	39
1.2.3 Kapacita kondenzátorů	40
1.3 Elektromagnetismus	42
1.3.1 Magnetické pole a základní pojmy	42
1.3.2 Silové působení magnetického pole na vodič	45
1.3.3 Magnetomotorické napětí a intenzita magnetického pole	47
1.3.4 Intenzita magnetického pole a magnetická indukce	49
1.3.5 Magnetický obvod se železem	51
1.3.6 Hystereze feromagnetických materiálů	53
1.3.7 Elektromagnetická indukce	54
1.3.8 Indukčnost cívky	57
1.3.9 Vířivé proudy	59

1.4	Střídavý proud	60
1.4.1	Indukované elektrické napětí střídavého sinusového průběhu	60
1.4.2	Efektivní hodnota střídavého proudu	63
1.4.3	Velikost indukovaného napětí efektivního v cívice o N závitích	65
1.4.4	Různé druhy zatížení v obvodech střídavého proudu	66
1.4.5	Znázorňování střídavých veličin vektory	70
1.4.6	Odpor, indukčnost a kapacita v sérii	71
1.4.7	Výkon střídavého proudu	73
1.4.8	Indukčnost a kapacita paralelně	75
1.5	Trojfázový systém	77
1.5.1	Vznik trojfázového střídavého napětí	77
1.5.2	Základní spojení v trojfázové soustavě	78
1.5.3	Výkon trojfázového proudu	81
1.5.4	Točivé magnetické pole trojfázového proudu	82
2.	Elektrické přístroje	85
2.1	Spínací a řídicí přístroje	86
2.1.1	Ruční spínače	88
2.1.2	Elektromagnetické stykače	93
2.1.3	Přepínače	98
	a) Přepínače pákové	98
	b) Přepínače deskové	98
	c) Přepínače válcové	99
	d) Přepínače paketové	101
2.1.4	Koncové spínače	101
2.1.5	Řídicí přístroje ručně ovládané	103
2.2	Jističů a ovládacích přístrojů	104
2.2.1	Proudové pojistky	104
2.2.2	Jističe, chrániče a jističí relé	106
2.2.3	Elektromagnety	110
2.2.4	Elektromagnetické spojky	113
3.	Elektrické stroje	115
3.1	Transformátory	117
3.1.1	Působení a popis transformátorů	117
3.1.2	Trojfázový transformátor	120
3.1.3	Řízení napětí transformátoru	123
3.1.4	Autotransformátor	124
3.1.5	Topné transformátory	125
3.1.6	Pecové transformátory	126
3.1.7	Svářecí transformátory	126
3.1.8	Provedení transformátorů	127

3.1.9	Tlumivky a reaktory	130
3.2	Indukční stroje	131
3.2.1	Popis trojfázového indukčního motoru	131
3.2.2	Působení motoru	135
3.2.3	Chod indukčního motoru	138
3.2.4	Spouštění indukčního motoru	142
	a) Motory s kotvou nakrátko	142
	b) Kroužkový motor	146
3.2.5	Motory se speciální kotvou nakrátko	149
	a) Motory s odporovou klecí	149
	b) Motory s dvojitou klecí	149
	c) Vírová klec	150
3.2.6	Řízení rychlosti otáčení indukčních motorů	151
	a) Změnou kmitočtu	151
	b) Přepínáním pólů	151
	c) Odpořem v rotoru	153
3.2.7	Jednofázový indukční motor	153
3.2.8	Rotorové spouštěče	156
3.3	Synchronní stroje	157
3.3.1	Provedení trojfázového synchronního stroje	157
3.3.2	Chod alternátoru	161
3.3.3	Paralelní chod trojfázových alternátorů	162
3.3.4	Synchronní motor	163
3.3.5	Synchronní kompenzátor	166
3.3.6	Malé synchronní stroje	167
3.3.7	Zubový alternátor	168
3.4	Stejnoseměrné stroje	169
3.4.1	Popis a působení stejnosměrného stroje	169
3.4.2	Reakce kotvy	172
3.4.3	Hlavní druhy stejnosměrných strojů	174
3.4.4	Dynamo s cizím buzením	175
3.4.5	Derivační dynamo	176
3.4.6	Sériové dynamo	177
3.4.7	Kompaundní dynamo	179
3.4.8	Stejnoseměrné motory	179
3.4.9	Derivační motor	181
3.4.10	Sériový motor	183
3.4.11	Kompaundní motor	184
3.4.12	Motorgenerátor	184
3.4.13	Regulační soustrojí	185
3.4.14	Dynama stálého proudu	186
3.4.15	Spouštěče pro stejnosměrné motory	189

3.5	Komutátorové motory	189
3.5.1	Jednofázový sériový motor	190
3.5.2	Trojfázový derivační komutátorový motor napájený do statoru	191
3.5.3	Trojfázový derivační komutátorový motor napájený do rotoru	193
3.5.4	Údržba elektrických strojů	195
4.	Výroba a rozvod elektrické energie	199
4.1	Elektrárny	199
4.1.1	Parní elektrárny	200
4.1.2	Teplárny	202
4.1.3	Jaderné elektrárny	203
4.1.4	Vodní elektrárny	204
4.1.5	Rozvodny a transformovny	205
4.2	Rozvodné soustavy a napětí	209
4.2.1	Vodiče	211
4.2.2	Kabely a kabelové armatury	213
4.2.3	Elektrická instalace	213
4.2.4	Ochrana před nebezpečným dotykovým napětím	219
4.2.5	Zvláštní předpisy	223
4.2.6	Schémata elektrických pohonů	224
5.	Průmyslová elektronika	227
5.1	Fyzikální základy elektroniky	227
5.1.1	Stavba atomu	227
5.1.2	Emise elektronů	228
5.1.3	Ionizace	230
5.1.4	Výboje v plynech a ve vakuu	231
	a) Nesamostatný výboj	232
	b) Samostatný výboj v plynu	233
5.2	Elektronky	235
5.2.1	Dioda	236
5.2.2	Trioda	237
5.2.3	Tetroda a pentoda	239
5.2.4	Hexoda	241
5.3	Základní elektronické přístroje a zařízení	241
5.3.1	Elektronkové usměrňovače	241
5.3.2	Zesilovače	244
5.3.3	Oscilátory	247
5.3.4	Klopné obvody	248
5.3.5	Časové relé	251
5.4	Polovodiče	252
5.4.1	Fyzikální základy polovodičů	252

5.4.2	Průmyslové polovodiče	256
	a) Selenové ventily	256
	b) Kuproxidové ventily	256
	c) Polovodičové diody	257
	d) Tranzistory	258
	e) Termistory	260
	f) Tyristory	260
5.5	Fotonky a doutnavky	263
5.5.1	Fotonky	263
5.5.2	Doutnavky a stabilizátory	264
5.6	Usměrňovací výbojky	265
5.6.1	Teorie výbojek pro usměrňovače	265
5.6.2	Fanotron	266
5.6.3	Tyatron	267
5.6.4	Rtuťové ventily	269
	a) Skleněný rtuťový ventil	270
	b) Excitron	271
	c) Ignitron	272
6.	Užití elektrické energie	273
6.1	Elektrické světlo	273
6.1.1	Základní jednotky světelné techniky	273
6.1.2	Elektrické světelné zdroje	275
	a) Žárovky	276
	b) Výbojky se žhavenými elektrodami	277
	c) Zářivky	279
	d) Výbojky se studenými elektrodami	280
6.1.3	Svítilna	281
6.2	Elektrické teplo a chlazení	282
6.2.1	Způsoby elektrického ohřevu	282
6.2.2	Vysokofrekvenční ohřev	283
6.2.3	Elektrotepelné spotřebiče	284
6.3	Sdělovací elektrotechnika	286
6.3.1	Telegrafie	287
	a) Značkové proudy	287
	b) Telegrafní přístroj	287
	c) Dálnopis	238
6.3.2	Telefonie	289
	a) Telefonní zařízení	289
	b) Pobočková telefonní zařízení a dispečerský telefon	293
6.3.3	Základy radiotechniky	294
6.3.4	Rádiové přijímače	296
	a) Krystalový přijímač	297

	b) Dvouelektronkový přijímač	297
	c) Superheterodyn	299
6.3.5	Televize	299
	a) Základy televize	299
	b) Průmyslová televize	303
6.3.6	Zvukový záznam	303
7.	Automatizace a regulace	306
7.1	Úvod do automatizační techniky	306
7.1.1	Ekonomický význam automatizace	306
7.1.2	Základní pojmy a názvosloví	307
7.1.3	Příklady hlavních stupňů automatizace	309
7.1.4	Zavádění automatizace do průmyslu	313
7.2	Prvky a přístroje automatizační techniky	314
7.2.1	Měření neelektrických veličin	314
7.2.2	Snímače, čidla a převodníky	316
	a) Odporové snímače	317
	Kontaktní snímače	317
	Regulační odporníky a potenciometry	317
	Odporové teploměry	318
	Termistorové snímače	319
	Analyzátory kouřových plynů	320
	Tenzometrické snímače	321
	Ionizační snímače	322
	Fotoelektrické snímače (pasívní)	323
	b) Indukční snímače (pasívní)	324
	c) Kapacitní snímače	326
	d) Aktivní snímače	328
	Termoelektrické snímače	328
	Indukční snímače	329
	Fotoelektrické snímače	330
	Piezoelektrické snímače	330
	Elektrochemické snímače	331
7.2.3	Řídicí členy	332
7.2.4	Akční členy	332
	a) Elektromagnetické pohony	333
	b) Elektrické pohony	334
7.2.5	Zesilovače	335
	a) Elektromechanické zesilovače (relé)	335
	b) Odporové zesilovače	337
	c) Elektronkové a tranzistorové zesilovače	337
	d) Magnetické zesilovače	338
	e) Točivé zesilovače	340

7.2.6	Regulátory	341
7.2.7	Programové prvky	344
7.3	Obvody automatického ovládání	345
7.3.1	Řádková schémata ovládacích obvodů	345
7.3.2	Základy algebry logiky	347
7.3.3	Automatické ovládání	353
7.4	Regulační technika	354
7.4.1	Regulační obvod	354
7.4.2	Příklady automatické regulace	356
7.4.3	Řízení a regulace elektrických pohonů	359
7.4.4	Stavebnicové regulační systémy	364
7.5	Stav automatizace a výhledový plán v ČSSR	364
Literatura	. . . . .	366